

5. Program:
Izobraževanje strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja za delo z osebami s spektroavtistično motnjo

Projekt:
Usposabljanje strokovnih delavcev za uspešno vključevanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v vzgojo in izobraževanje 2008-2011

Operacija deluje financirana Evropske unije iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstva za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v sklopu Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, vsebuje projektno finančno sklopilo, ki vsebuje vsebinske in metodološke smernice, prednostne osmeritve, kriterije izbire in odločitveni sistem (zadovoljanje in usposabljanje).

Augmentativna in alternativna komunikacija

dr. Jasmina Frey Škrinjar

Jezikovno govorna komunikacija je vsakdanja tipična oblika komuniciranja, zato je pomembno vedeti:

- **Jezik** je arbitrarni kod, je simbolično sredstvo, ki ga uporabljamo za komuniciranje z drugimi
- **Govor** je njegova izhodna oblika, ki uporablja oralni mehanizem

Komunikacija je vsako dejanje, pri katerem oseba prejema ali pošilja drugi osebi informacijo o svojih potrebah, željah, zaznavah, spoznanjih in občutkih;

- Proces, s katerim ljudje mesebojno vplivajo drug na drugega s pomočjo simboličnih sredstev;
- ni samo enostavno prejetje in dajanje informacij, **komunikacija je socialna interakcija**;
- vključuje konvencionalne in nekonvencionalne signale;
- je lahko besedna ali nebesedna.

Osnovne značilnosti komuniciranja

• Učinkovita komunikacija je skupno prizadevanje, ki je odvisno od sposobnosti pošiljatelja, da dojame perspektivo prejemnika, in od sposobnosti prejemnika sporočila, da dojame stališče pošiljatelja.

• Komunikacija se vedno odvija v okviru neke situacije, ki določa več različnih dejavnikov :

- značilnost oseb, ki komunicirajo,
- okoliščine, v katerih se odvija komunikacija

Komunikacija (socijalna interakcija) je lahko različnih stopenj :

- od najnižje stopnje-osnovna izmenjava
- do najvišje stopnje – dialoga in empatije
- **Obojestransko empatično komuniciranje je ideal človeške komunikacije**
- Empatična povezanost se doseže z aktivnim poslušanjem, vživljanjem v občutke drugih, **prilagajanjem načina komunikacije tistim, s katerimi komuniciramo**

Alternativna in augmentativna komunikacija (Augmentative and Alternative Communication)

- pomeni tiste intervencije, s katerimi želimo nadomestiti (začasno ali trajno) posledice, ki so rezultat poškodb pri osebah s težjimi in težkimi komunikacijskimi motnjami, pri katerih ni možno vzpostaviti verbalne komunikacije.

Treba je poudariti, da je AAK *multimodalni sistem* intervencije, ki združuje skupino komponent, u vključujoč simbole, navodila, strategije in tehnike, ki jih oseba uporablja kot sredstvo komuniciranja .

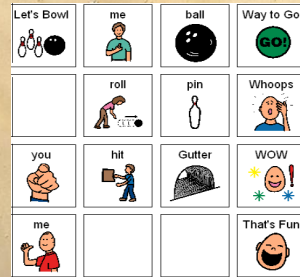

Izbor sistemov AAK

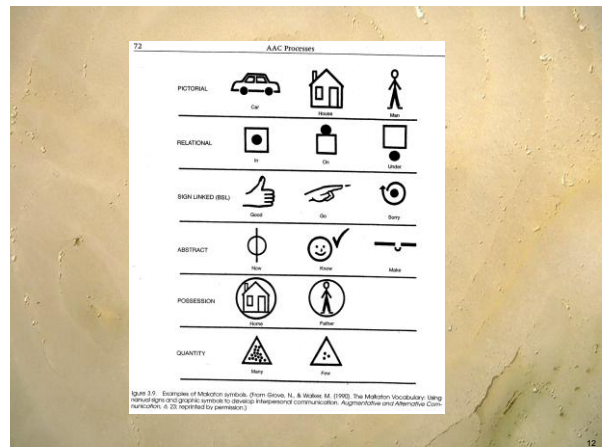
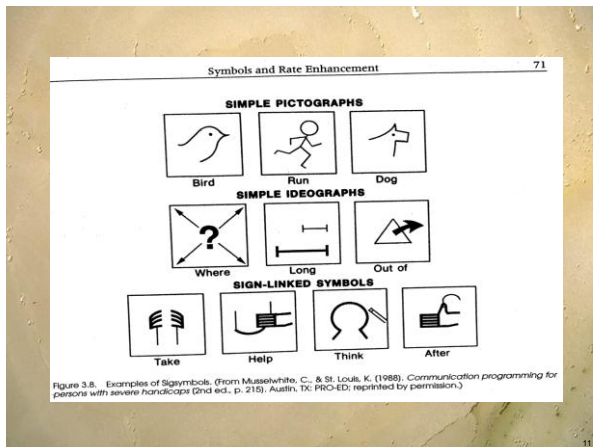
Izbor intervencije AAK bo prvenstveno odvisna od ocene potreba osebe, ki ji je namenjena. Globalno razlikujemo modalitete AAK, ki jih uporabljajo osebe s

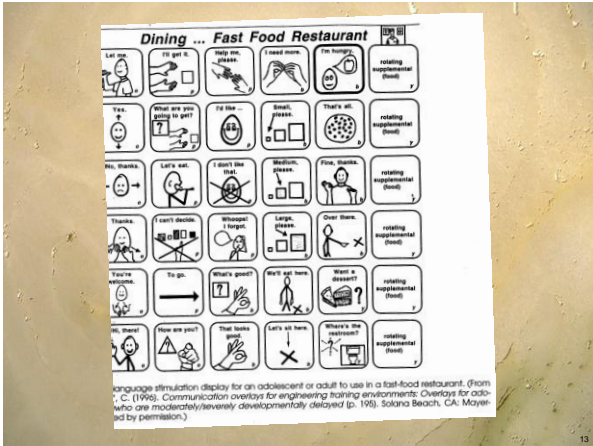
- senzoričnimi motnjami: oškodovan sluh, vid, sluh in vid (npr. Tahoma)
- nevro-muskulturnimi motnjami (cerebralna paraliza, lezije) z mnogoplastnimi težavami
- intelektualnimi primanjkljaji (Makaton, PIC,..)
- Osebe z avtizmom (PECS, TEACCH FC)

9

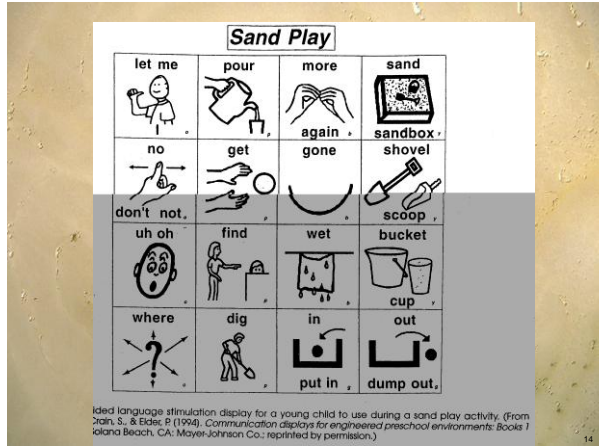

10

13

14

15

**AAK OSEB Z VEČJIMI
INTELEKTUALNIMI
PRIMANJKLJAJI IN
AVTIZMOM**

Narava problema

- Težave v razumevanju
- Težave v izražanju svojih osnovnih potreb.
- Nerazumljiv govor zaradi slabe artikulacije
- Telegrafski govor ("Jaz zunaj voziti").
- Zapozneli jezikovno govorni razvoj.
- Nerazvitost govora

21

Elementi odnosa, ki prispevajo k boljši komunikaciji z osebami z intelektualnimi primanjkljaji

Sporočila, ki jih dajemo s svojo postavitvijo, kretnjami, glasom, telesom in prisotnostjo

- pokažemo, da osebo spoštujemo
- vzpostavljamo občutek partnerstva
- občutje varnosti, vključenosti, sprejetosti,

John McGee 1993 Gentle teaching for persons with mental retardation: The Expression of a Psychology of Interdependence - U Mental Health Aspects of Mental Retardation Ed. Flecher R.J. & A. Došen

22

Naš pristop, kot AAK

- Gibi, prilagojeni potrebam osebe
- naše roke
- naše besede
- naš izraz na obrazu, drža (ceniti, braniti, ščititi, razumeti, bodriti in hrabriti)
- topli nasmeh
- skrben pogled
- nežno nagovarjanje
- Dati vedeti, da je dobrodošel
- Pokažemo, da nas skrbi, da nam je mar za...
- velikodušnost, plemenitost
- Občutje navdušenja; zanos, želje za izboljšanje

23

Razvoj komunikacijskih veščin pri osebah z IP

Vplivamo lahko na naslednje načine:

- Z primerno, individualizirano uporabo strukturiranih programov za učenje govornega jezika v naravnih vsakodnevnih situacijah.
- Z uporabo alternativne komunikacije – geste (npr. Makaton) in simboli
- Z uporabo pomožnih komunikacijskih sredstev (pomagal)
- Z ustvarjanjem priložnosti za vzpodbujanje in razvijanje komunikacije

24

Uporaba AAK pri delu z osebami z IP

Odvisno od individualnih potreb - osebnosti posameznikov

- Znakovni ali gestovni (Makaton Slikovni simbolični (fotografije, crteži, simboli, BLISS, FC)

Pogosteje uporabljamo dejavnosti, situacije (kontekst) kot vzpodbudo za razvijanje funkcionalne komunikacije

25

Aktivnosti za vzpodbujanje konverzacije pri osebah z IP

Ideje za ustvarjanje priložnosti za vzpodbujanje komunikacije pri osebah, ki imajo inicialne sposobnosti:

- **Snemanje lastnega govora.** Sami naj izberajo, o čem in koliko bodo govorili. Lahko se posname samo nekaj besed, stavkov ali ga vzpodbuditi, da pripoveduje neki svoj dogodek, neko zgodbo, stavek...
- **Snemanje intervjuja.** Snema razgovor, intervju, ki ga vodijo rehabilitanti mesebojno. Novinarja igramo. Kasneje lahko "nastopamo na lokalni radijski postaji, TV"

26

Aktivnosti za vzpodbujanje konverzacije pri osebah z IP

- **Načrtovanje praznikov,/ potovanj /izletov** Vodja skupine lahko prinese prospekte, brošure, zemljevidi, spominke... Lahko se igramo, si zamislimo mesta na potovanju, dogodke ipd., lahko pa dejansko načrtujemo neko resnično potovanje.
- **Razgovor o aktualnih dogodkih.** Rehabilitanti prinesejo fotografije, revije, časopise... in se na podlagi tega pogovarjajo (dogodki okoli nas, moda, kuhinja, avtomobili, otroci, denar)
- **Hobiji ali interesi.** Rehabilitanti lahko prinesejo nekaj, kar je povezano z njihovimi interesi in pripovedujejo skupini o tem. To je lahko glasbeni posnetek, album s slikami družine, predmete, ki jih zbira, film itd...

27

Načelna priporočila:

- Težave v komuniciranju ne smejo biti ovira pri učenju in delu
- Učitelj se mora naučiti oblik komunikacije, ki so prilagojene potrebam oseb, s katerimi dela
- Učitelj mora ustvarjati možnosti za uspešno komuniciranje: **kontekst, funkcionalnost**
- Obstajajo različni pristopi in metode pri vzpodbujanju komunikacije in (jezika-)govora. To predstavlja strukturirane programe za vzpodbujanje razvoja sistema komunikacije, pri katerih uporabljamo **geste in/ali znake** kot sredstva izražanja in programe **jezikovno -govornega razvoja: eno ne izključuje drugega**
- .

28

Razvoj in pomen komunikacije pri osebah z motnjami iz **avtističnega** spektra

Specifični komunikacijski problemi pri avtizmu

Obseg jezikovnih veščin pri osebah z avtizmom je širok in če upoštevamo celotni spekter avtističnih motenj je jasno, da je osnovni problem *komunikacija, ne pa sam govor*.

- Tipična razvojna oblika komunikacije, ki predhodi govoru in je sredstvo za njegovo učenje, je pri avtizmu moten.
- Otrok z avtizmom lahko ima razvit govor, vendar ga ne uporablja v komunikacijske namene.

29

AAK Z OSEBAMI Z MOTNJAMI IZ AVTISTIČNEGA SPEKTRA

30

Specifični komunikacijski problemi pri avtizmu

- Komunikacija je koristna, ko vključuje neko obliko komunikacijske **namere**.
- Oseba z avtizmom se lahko nauči komunicirati na takšen način, da vpliva na vedenje druge osebe, toda zelo malo jih razume tisto komunikacijo, ki vpliva na **mentalna stanja drugih**; ne uporabljajo komunikacije za to, da bi delili občutke, izkušnje, doživetja.

31

Predpogoji komunikacije

1. Vsebina komunikacije (o čem)

- Zaradi dodatnih težav pri učenju niso usvojili mnogih potrebnih konceptov in o marsičem ne morejo veliko komunicirati (manjka jim zaves o njihovem lastnem mentalnem in celo fizičnem stanju).
- Znajo ločevati med signali, ki jih izvajajo, vendar so ti idiosinkratski, za razliko od univerzalnih signalov, na katere se zdi, da so odrasli «naravnani».

32

Predpogoji komunikacije

2. Sredstva za komunikacijo (kako-s čim)

- *Dodatne težave pri učenju (IP) – primanjkljaj pojmov*
- *20 – 50 % oseb z avtizmom nima razvitega govora*
- *Težko, skoraj nemogoče se jim je naučiti alternativni govor (znakovni govor, geste)*

33

Predpogoji komunikacije

2. Sredstva za komunikacijo (kako-s čim)

- *Celo v primerih, ko obstaja komunikacijska namera, se lahko zgodi, da je okolica ne prepozna (neobičajna) – ni vzpodbude za nadaljnji razvoj.*
- *Ko so potrebe prepoznane, se anticipirajo in takrat ni potrebe po komunikaciji (izražanju potreb).*

34

Predpogoji komunikacije

3. Razumevanje pomena (zakaj in o čem)

- *Sposobnejše osebe z avtizmom lahko imajo veščine, potrebne za komunikacijo, vendar jim manjka znanje o tem, kdaj in kako jih uporabiti imati veščine potrebne za komunikacijo*
- *Običajno odgovarjamo tako, da se to nanaša na tisto, kar mislimo (vemo), da oseba želi povedati, ne pa na same besede**

*teorija uma

35

Predpogoji komunikacije

3. Razumevanje pomena (zakaj in o čem)

- *Oseba z avtizmom se mora naučiti, da besede nimajo samo dobesednega pomena*
- *Prav tako se mora naučiti prepoznati različne načine izgovorjave in geste, položaje telesa, ki spremljajo določen pomen*

36

Komunikacija kot prioriteta

- *Nezaželjena vedenja lahko prav tako pojmujejo kot poskuse komunikacije*
- *Učitelj mora vsakodnevno zagotoviti niz situacij, v katerih bo otrok imel možnost nekaj zahtevati*

Specifični problemi

Oddaljenost in položaj tijela

- *Otroci z avtizmom imajo težave v razumevanju socialnih pravil i intimnosti v odnosu do drugih*
- *Ne prepoznajo pomena postavitve in položaja telesa (emocije)*

Priporočila:

- *Postopno navajanje na bližino druge osebe – desenzitizacija*
- *Zagotoviti oddaljenost, ki ne bo dodatno obremenjevala otroka, bo pa omogočala učenje*
- *Učitelj si naj omisli motivirajoče igre, skozi katere se bo otroku približal in ta tudi njemu*

Razumevanje gest

- *Oseba z avtizmom spontano ne spremlja pogleda in tega, če druga oseba na kaj pokaže (*nima združene pozornosti* - joint attention); to lahko samo s pomočjo navodila ("Poglej kam jaz gledam")*
- *Brez razumevanja mentalnih stanj, se geste osebam z avtizmom lahko zdijo bizarne in nepotrebne*

Pridobivanje pozornosti

- Ravno tako kot to, da nimajo združeno pozornost, otroci z avtizmom tudi niso sposobni pridobiti pozornosti drugih v komunikacijske namene
- Učenje zahtevanja mora slediti po tem, ko se je otrok naučil pridobiti pozornost (s klicanjem, očesnim kontaktom, z gesto)

Izbira sistema komunikacije

- Izbira sistema komunikacije ni odvisna samo od sposobnosti in afinitet (npr. vizualno) otroka, ampak tudi od zmožnosti uporabe te oblike komunikacije v okolju, v katerem je

Znakovni jezik

Prednosti:

- Alternativna oblika komunikacije
- Pomaga v razumevanju komunikacije, omogoča razvoj govora
- Uporaba ključnih izrazov

Znakovni jezik

Pomanjkljivosti:

- problemi z imitacijo
- lahko ga uporabljajo samo tisti, ki ga poznajo
- uporaba znakov brez razumevanja pomena
- nedoslednost v učenju

Pristopi k problemu komunikacije

- *Razumeti*
- *Naučiti se zahtevati, izbrati, zavrniti na primeren način*
- *Naučiti se mnogo več od navedenega ...kaj je maksimalno mogoče*
- *Naučeno generalizirati, ohraniti, razširiti*

AKK metode pri delu z otroci z avtizmom -TEACCH

- Maksimalno je prilagojen značilnostim mišljenja in učenja oseb z avtizmom (vizualna podpora, struktura rutine)
 - omogoča anticipiranje (predvidevanje) in “razumevanje” teka dogodkov
 - spoštuje potrebo po rutini (močna struktura)
 - zagotavlja uspešnost (nemogoče se je zmotiti), ne obstaja “prazni tek”

Principi TEACCH programa

- * **Situacijsko učenje** - učenje v naravnih pogojih, učenje komunikacije z razumevanjem, ustvaranje primernih pogojev za spodbujanje resnične motivacije (naravne)
- * **Uporaba aternativnih oblik komunikacije** - geste, slikovni jezik, pisane oznake, **ne vztrajati** na govoru, **vztrajati na komunikaciji**

Struktura komunikacije z izmenjavo slik PECS (Picture Exchange Commun. System)

- Prvotno je razvit za uporabo pri zelo majhnih otrocih z avtizmom - pozneje je prilagojen še za druge starostne skupine
- Cilj je:
 - naučiti se namere - koncepta komunikacije
 - začeti (inicirati) komunikacijo

Cilj tretmana brez ozira na metodo(e) je :

- Omogočiti osebi kvalitetno življenje s tem, da zadovoljuje specifične potrebe s pomočjo dajanja primerne podpore (in njihove družine)
- Doseganje maksimalno možne samostojnosti in avtonomije
- Doseganje sprejetosti, spoštovanja – integracije – inkluzije.

49

Hvala za pozornost
frey@erf.hr

50